

Кіян Т.М.

*Миколаївський комплекс Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін*

ПОПЕРЕДНЄ ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ СЛІДІВ ЗЛОЧИНУ ЯК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСОБУ, ЩО ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН

Провадження попередніх досліджень не регламентовано кримінально-процесуальним законом, але можливість і необхідність їхнього здійснення впливає зі змісту окремих його норм. У статті 190 КПК України зазначено, що метою огляду місця події є не лише виявлення слідів злочину, але і «з'ясування обстановки злочину, а також інших обставин, які мають значення для справи». Зазначене формулювання передбачає можливість активного дослідження виявлених слідів. У ст. 191 КПК України говориться про можливість слідчого залучити для участі в огляді спеціалістів, а також про можливість використання в ході огляду місця події вимірювання виявлених об'єктів (Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. - ВВР, 1961, №2, ст.15). Безперечним є те, що вимірювання можуть здійснюватися з застосуванням складних науково-технічних засобів, таким чином, їм притаманні елементи дослідження.

Глумачення змісту сукупності статей 128¹, 190, 191 КПК України дозволяє зробити висновок, що спеціаліст може проводити попередні дослідження. Чимало експрес-досліджень можуть здійснюватися до початку кримінального процесу в рамках оперативно-пошукової діяльності.

За результатами проведеного дослідження спеціаліст повинен скласти висновок дослідження спеціаліста за формою висновку експертизи за такими винятками: особа, яка проводить дослідження, іменується не експертом, а спеціалістом; у вступній частині висновку дослідження зазначається, хто і коли звернувся до установи з проханням провести дослідження; опускається запис, який стосується відповідальності особи, яка проводить дослідження, за надання завідомо неправдивого висновку (Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз: Наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5// Судово-експертна діяльність: Довідник для суддів. - К.: Ін Юре, 2003. - 912с. - С.107).

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про адвокатуру» (Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - №9) та ст. 48 КПК України дослідження проводиться за зверненнями адвокатів, захисників та осіб, які самостійно захищають свої інтереси, за дорученням органів нотаріату, митної служби, інших державних органів, а також за заявами юридичних осіб, громадян, із зазначенням їх реквізитів та питань, що підлягають вирішенню. У цих випадках дослідження оформлюється висновком спеціаліста (Порядок проведення та оформлення експертних досліджень: Метод. рекомендації / В.С. Печніков, В.В. Назаров, В.І. Пащенко, В.М. Зайцев та ін. - К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2005. - 18 с. - С. 17).

Попереднє дослідження - це пізнавальна діяльність, яка має позапроцесуальний характер і здійснюється як слідчим самостійно, так і з залученням спеціаліста до дослідження й оцінки виявлених у ході проведення слідчих дій матеріальних слідів злочину, у процесі якого

слідчий або спеціаліст, використовуючи свої спеціальні знання і застосовуючи науково-технічні засоби і методи, визначає відносність виявлених слідів до розслідуваної події, установлює механізм їхнього утворення й ознаки слідоутворюючих об'єктів для одержання орієнтовних даних про анатомічні, професійні та інші характеристики особи, що вчинила злочин, про механізм вчинення злочину й інші обставини, які мають значення у справі.

Попереднє дослідження здійснюється працівниками експертно-криміналістичних служб до порушення кримінальної справи або спеціалістами за дорученням слідчого без призначення експертизи для вивчення об'єктів, які ще не мають статусу речових доказів, але таких, що можуть стати такими за настання певних процесуальних умов. Результати попереднього дослідження не можуть виступати як джерело судових доказів (Шепітько В.Ю. Криміналістика: Словник термінів. - К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. - 264 с. - С.187).

Багатьма вченими відстоюється думка про збереження в кримінальному судочинстві практики попередніх досліджень, оскільки дуже часто для вирішення питання про необхідність порушення кримінальної справи потрібно провести лише елементарні (найчастіше візуальні) дослідження, які не вимагають застосування складних технічних засобів і методик. Стосовно розширення форм використання спеціальних знань пропонується використовувати результати попереднього дослідження як докази. У випадках, коли для вирішення питань потрібно провадження більш ретельного і глибокого дослідження, із застосуванням нових методик, довідкової літератури і технічних засобів, слід призначати експертизу (Ревака В.М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні: Автореф. дис. канд. юрид. наук, - Х., 2006. 22 с. - С.9).

Існують об'єктивні передумови проведення попереднього дослідження: невідомі або незрозумілі обставини вчинення злочину; недостатньо фактичних даних, які дозволяють відтворити механізм злочину; цілком відсутні або є обмеженими відомості про особу, що вчинила злочин; незрозуміла доказова значимість виявлених слідів і речових доказів; можливе зникнення (знищення) слідів; якщо без результатів такого дослідження неможливо розв'язати інші невідкладні питання під час проведення слідчої дії або до судового розслідування взагалі (Волобуєва О.О. Сутність, поняття і напрямки взаємодії слідчого зі спеціалістами під час проведення попереднього дослідження // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ: У 2 ч. - Одеса: Одеський юридичний інститут Національного університету внутрішніх справ, 2004. - №3. - Ч.1. - С.34-39).

Основні напрямки взаємодії слідчого зі спеціалістами під час попереднього дослідження в контексті збору інформації про особу, що вчинила злочин, такі: 1) виділення слідів, попереднє дослідження яких забезпечить слідчого необхідною орієнтуючою інформацією для прийняття тактичних і процесуальних рішень; 2) проведення такого попереднього дослідження; 3) спільна оцінка одержаних результатів дослідження з метою встановлення їх ймовірності, якості та доцільності негайного використання в процесі розкриття і розслідування злочину та розробки слідчих версій.